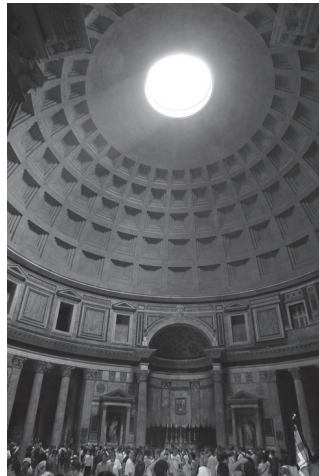
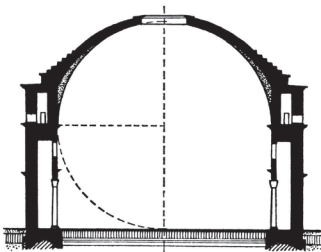

I

Architectuur: momenten van tijdloosheid

1. Pyramide van Cheops, ca 2600 v. Chr.

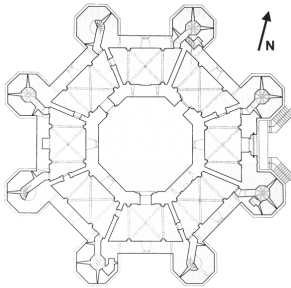
2a, b Pantheon, Rome, ca 120 A.D., interieur en doorsnede

Het gebeurde rond 4630 jaar geleden dat nabij het huidige Gizeh aan de benedenloop van de Nijl de graftempel voor farao Cheops verrees als een piramide van vier gelijke en gelijkbenige driehoeken op een vierkant grondvlak, vanaf dat grondvlak tot aan de top 146,60 m. hoog (Afb.1). En nog 4630 jaar later spreekt de aldus geschapen regelmaat de ontvankelijke reiziger aan als een wonder van vanzelfsprekende harmonie. Rond 2720 jaar na de schepping van dat vroege wonder kwam te Rome een tempel uit de steigers die aan een nog dakloos gezelschap van Romeinse goden een onderkomen bieden zou. Het Pantheon, zoals het gebouw bekend bleef: het werd één van de zeldzame antieke tempels waar niet de buitenkant maar het interieur de hoofdzaak van het ontwerp had uit te maken. (Afb. 2a, b) Dat interieur mag er dan ook zijn De ruimte bestaat er uit de holte van een halve bol op een cilinder van gelijke hoogte en breedte, tezamen 43,30 meter hoog en breed. Eenvoudiger kan het dus eigenlijk niet. Toch doet tot op de dag van vandaag ook deze eenvoud de stem verstommen van meniggen die er binnentreedt. En welke vormontvankelijke reiziger kan de aanblik vergeten van de regelmatige achthoek met zijn acht achthoekige bastions langs de opstaande ribben van het Castel del Monte, een burcht die rond 1235 in het verre Apulië op een heuvel verrees en die daar met het witgeel van zijn kalksteen nog altijd in het zonlicht staat te schitteren? (Afb. 3a, b)

Aan grenzen van tijd en plaats en praktische functie is de voorkeur voor een esthetiek van deze, de meetkundige regelmaat klaarblijkelijk niet gebonden. Zoals ons ook kan blijken in het stadsplan dat nog weer zeven eeuwen later, in 1905, op het papier werd gezet door de Nederlandse architect Karel De Bazel. Het plan behelsde zijn toekomstbeeld van (jawel:) 'Den Haag als Wereldhoofdstad' (Afb. 4). Dit nieuwe Den Haag zou verrijzen vanaf het grondvlak van twee vierkanten, het ene met een draai van 45° op het andere gelegd met erbinnen het resultaat van een regelmatige achthoek, en dit geheel door een tweede achthoek omgeven en met nog enige kleinere achthoeken streng centraal ingedeeld. Zoals bekend liet de promotie van Hollands hoofddorp tot hoger rang op zich wachten en bleef het plan een plan. Maar voorzeker had de geometrie van het plan ons iets willen zeggen, niet anders dan de geometrie van de piramide van Cheops, van het Pantheon en zelfs ook die van dat Castel del Monte. Iets over een majesteit, iets over een gezag dat geen toelichting behoeft. De wereld rondom, zo suggereert ons bijvoorbeeld die wereldhoofdstad van 1905, schaart zich als vanzelf en in even ordelijke formatie om de regelmaat van zo'n achthoek binnen twee vierkanten heen.

De pyramide de bol, de kegel, het vierkant, de cirkel, de regelmatige veelhoek, de gulden snede⁰¹, de symmetrie: er zijn mensen voor wie zulke eenvoudig een saaiheid als die van het graf in huis brengt. Maar altijd zijn er ook andere mensen geweest, mensen die ge-

01 De gulden snede: twee lijnstukken in een onderlinge verhouding van $a : b = b : (a+b)$.

3a, b Castel del Monte, ca 1235, Apulië, vogelvlucht en grondplan

4. Karel De Bazel, Den Haag als Wereldhoofdstad, ontwerp 1905